

عشایر در مقابله ایران و عثمانی (1328 هجری)

پدیدآورده (ها) : عناصری، جابر
کتابداری، آرشیو و نسخه پژوهی :: گنجینه اسناد :: پاییز 1373 - شماره 15
از 6 تا 9
آدرس ثابت : <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/98600>

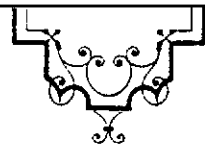
دانلود شده توسط : سارا سلطانی
تاریخ دانلود : 28/07/1395

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [فوائین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

پایگاه مجلات تخصصی نور

www.noormags.ir

عشایر در مقاوله نامه ایران و عثمانی

۱۲۳۸ هجری

دکتر جابر عناصری
(استاد مردمشناسی عشایری)

نظام کشورداری و اصول پاسبانی از مرزها و رعایت حقوق انسان‌ها و تعیین و تحدید مناطق زندگی شهرنشینان و روستاییان و بویژه گروه‌های کوچنده‌ای که به اقتضای اقتصاد معیشتی مبتنی بر دامداری و دامپروری و رمه‌گردانی، ناگزیر از بیلاق و قشلاق و یافتن مراتع سرسبز و آبشخورهای مناسب و اتراق در «یورت»ها و منزلگاه‌ها و ملزم به تنظیم بنچاق‌ها برای عبور از ایله‌ها و یافتن علفچر برای دام‌ها می‌باشند، تحریر مقاله نامه‌ها و تهیة شناسنامه‌هایی به منظور اسکان در قشلاق و بیلاق را ضروری می‌نماید.

با توجه به ظرفیت مراتع، بیلاقات پذیرای طایفه‌های چند از ایلات و عشایر هستند و تنظیم بقاعده پروانه‌های مرتع، درایت و همت خاصی می‌طلبد و برنامه‌ریزان عشایری، باید آگاهانه و با تکیه بر تخصصی که در قلمرو زندگی کوچ‌نشینان دارند، در زمینه «تخته قاپو» یا «آزادی عمل در کوچ»، پیش نویس‌های معقولانه‌ای فراهم نمایند و سوابق کوچ و مهاجرت عشایر را در نظر بگیرند.

کشور ایران از جمله مناطق مهم ایل‌نشین خاورمیانه به شمار می‌رود و حد و مرز فرهنگی و جغرافیایی و انطباق طبیعی

انسان با محیط زیست و نحوه زندگی عشایر، از اهم مباحث مربوط به این کوچندگان خیره و ماهر و علاقه‌مندان به دامپروری و رشد اقتصاد معیشتی مبتنی بر دامداری، محسوب می‌شود.

هر چند - متأسفانه - گاهی ناهماهنگی‌هایی در زندگی این گروه از مردم زحمتکش پیش می‌آید و هنگام استقرار در مراتع یا گذر از ایله‌ها، با مشکلات انطباق با طبیعت و یا اختلاف سلیقه با همسایگان شهری و روستایی و حتی در سطح وسیعتر، اتراق در حاشیه مرزها مواجه می‌گردند، با این حال، از دیرگاه اسناد و مدارکی در حیطه زندگی عشایری و بهبود وضع آنان و احیاناً پرهیز از درگیری‌های قومی و یا مرزی تنظیم شده و قواعد و قوانینی خاص برای این کوچ‌نشینان به خصوص در زمان جابجایی و کوچ و حرکت از قشلاق به بیلاق و بالعکس و بر پا نمودن خیمه‌ها در باراندازها، تنظیم شده و روابط بین دو کشور یا چند کشور همسایه که در طرفین مرزها با حرکت دسته جمعی خانواده‌های عشایری در کوچ بهاری و پاییزی روبرو هستند، در نظر آمده است.

مطالبی که در پیش رو داریم، صورت مقاله نامه دولتین علیتین ایران و عثمانی در عهد قاجار است که در هشت ماده و چند تذکر و اشاره به عنوان «حاشیه نویسی»

نگارش یافته و تکلیف عشایر مرزنشین ایران و عثمانی در آن روشن شده است. (تاریخ تنظیم، سال ۱۲۳۸ هجری است). رعایت مواد این مقاله نامه، سالها به قوت خود باقی و به سال ۱۲۶۳ و بعد از آن نیز مورد تأیید و رضایت طرفین (ایران و عثمانی) بوده است. حاشیه نویسی این مقاله نامه، صحت این امر را روشن می‌سازد.

دبیچه و مقدمه صورت مقاله نامه دولتین علیتین ایران و عثمانی در باب منع تردد عشایر به خاک همدیگر - که به دقت و در این تحریر یافته، چنین است:

«... چون عشایر دولتین علیتین ایران و عثمانی که در داخله امتداد خط حدود طرفین سکنی کرده مصدر بی حسابی می‌شوند اگر از طرف دولت متبوعه آنها به تأدیب آنها یا برای تحصیل مالیات دیوانی آنها اقدام بشود با تجاوز حدود نقل خانه به طرف دیگر کرده بدین واسطه از مجازات و تکالیف تفصی [= رهایی] حاصل می‌نمایند و این حالت اقدام بدیها را نتیجه می‌دهد لهدا برای سه راه این مقوله محذورات و تحصیل چاره برای اعاده آسایش امتداد خط حدود همین مقاله نامه فیما بین دولتین علیتین ایران و عثمانی به قرار تفصیل آتی منعقد خواهد شد...»

گفتیم که مقوله نامه در ۸ ماده تنظیم و هر ماده مضمون خاصی را در مورد کوچ و مهاجرت و اسکان عشایر عنوان نموده است.

مقوله نامه توسط افراد خیبری فراهم شده و برای سالها مواد مندرج در این مقوله نامه مورد تأیید و موافقت دولتین ایران و عثمانی بوده است.

عین متن مواد هشتگانه به شرح زیر است: ماده اولی دولتین علیتین تعهد می کنند که هر کدام بخواهند که یکی از عشایر متوطنه در داخله ممالک خود را یا یک فرقه از عشایر مزبور را تادیب بکند یا قروض دیوانی آنها را تحصیل نماید این مقوله اشخاص یا کسانی که جسارت به قتل و غارتی کرده باشند بنهایی یا با اعوان و فرقه عشایر خود حدود را تجاوز کرده بممالک دیگری از دولتین مشارالیهما التجا و دخالت کند هیچگونه وسیله و اسباب اعتراضی بدست آنها نداده بخاک هر دولتی گذشته باشند قطعاً مقبول نشده با همان اموال و اشیاء خودشان دستگیر و بحکومت محال اصلی آنها تسلیم کنند و در صورتیکه نتوانند دستگیر نمایند طرد و تعاقب کرده بخاک دولت متبوعه خودشان اعاده نمایند

ماده دوم اراضی و محالی که متنازع فیها معدود می شوند در اداره هر دولتی که باشد اهالی و عشایر موجوده در آنجا تا حل مسئله تحدید حدود موقتاً تبعه همان دولت محسوب خواهند شد و در حق اشخاصی هم که بخواهند به این مقوله محال متنازع فیها بیایند یا از آنجا هجرت نمایند احکام این مقوله نامه تماماً اجرا خواهد گردید و همچنین ادعاهای دولتین مشارالیهما که در حق اراضی و محال مذکوره و اهالی و عشایر ساکنه آنها دارند با این مقوله نامه حاضره قطعاً تغییر نخواهد یافت

ماده سیم تمامی عشایری که در داخله ممالک هر یک دولتین علیتین متوقف و خیمه نشین هستند تبعه همان دولت

می باشند این مقوله اشخاص اگر بخواهند هجرت نمایند از احکام ماده اولی مستثنا بوده فقط ابتداءً بحکومت محلی که میل رفتن آنجا دارند خبر می دهند تا احوالشان تحقیق بشود اگر بدولت متبوعه خود قرض دیوانی دارد مادام که قرض خود را نداده یا ادای آن را متعهد نشده و همچنین اگر بجنایتی مثل قتل و غارت متهم بوده باشد مادام که در حق او مجازات قانونیه اجرا نشده است مهاجرت او قبول نخواهد شد.

ماده چهارم از عشایری که در خاک دولتین علیتین متوطن یا خیمه نشین هستند اگر موافق اصول و قاعده که بعضی از تحصیل اجاره‌یها از دولت متبوعه خود در ماده سیم ذکر شد به ممالک یکدیگر مهاجرت نمایند اقلأً سی ساعت در سمت داخله اسکان خواهند شد واحدی از آنها را در امتداد و خط حدود ماموریت و اقامت داده نخواهد شد و آنهائیکه سابقاً هجرت نموده و در امتداد خط حدود سکنی کرده‌اند اگرچه بالطبع از محل خود حرکت داده نخواهد شد ولی اگر در میان آنها اشخاصی باشند که با شقاوت مشهور شده‌اند در حق آنها به دفعات شکایت حقه و شقاوت آنها ثابت شده باشد اقلأً پنجاه ساعت از حدود بسمت داخله تبعید خواهند شد و همچنین از عشایری که پیشتر مهاجرت کرده‌اند هیچکس در امتداد خط حدود بدون رقمهای دیگری بهیچ خدمتی استخدام نخواهد شد و اگر بعضی هم در خدمت بوده باشند تبدیل خواهد شد

ماده پنجم دولتین علیتین تعهد می کنند که اگر عشیرتی از عشایر طرفین یا یک فرقه از آنها حدود را تجاوز کرده بغصب و غارت یا بقباحتی کمتر از آن جسارت نماید اینمقوله‌ها را دستگیر و با معرفت کمسیون یا ماموری که از طرفین معین می شود رسیدگی نموده بهرنحوه که تبین نمود موافق این برحسب اصول مجازاتی که در حق آنها شرعاً و قانوناً تعیین شده است در حکومت

محلی که آنها را دستگیر نموده‌اند مجری دارند و اموال مغضوبه را اگر هست کاملاً استرداد نموده بصاحبانش برسانند و چاره تحصیل نمایند که عشایر طرفین بلاخصت تجاوز حدود نکنند

ماده ششم دولتین علیتین متعهد می شوند که عساکر فراری را نیز بهر صنعت و ماموریتی در هر محلی که بوده باشند دستگیر نموده بحکومت دولت منسوبه خودش تسلیم نمایند

ماده هفتم گذشتن عشایر طرفین بممالک یکدیگر از دولتین برای ثیلاق و قشلاق و فرستادن هر نوع حیوانات خودشان کماکان در تحت ممنوعیت باقی خواهد بود

ماده هشتم دولتین علیتین تعهد می کنند که این مقوله‌نامه بمعاهدات و مقوله نامجاتی که بین دولتین منعقد و موجود و مرعی الاجرا هستند خلل نرسانند و تعهد میکنند که اعتباراً سه ماه بعد از امضای این مقوله‌نامه احکام آن را مرعی الاجرا دارند و بهیچگونه سبب و وسیله مختل ن سازند.

[حواشی]:

- مال ماده سیم عهدنامه ۱۲۶۳ برای استقرار همین مطلب است همان را دولتین به موقع اجری گذارند.

- این فقره‌ها دخل به اسباب تأمین حدود می شود.

- در عهدنامه ۱۲۳۸ در ماده چهارم اساس این فقره‌ها کاملاً مندرج و همچنین در عهدنامه ۱۲۶۳ در ماده هشتم همین معنی قید و تصریح شده پس همین قدر کافی است که دولتین اجرای آن فصول را من بعد بر عهده دوستی خود لازم و حتم نمایند

- عسکری که اصلاً رعیت دولتی باشد که بخاک او فرار کرده از این ماده مستثنی خواهد بود

- صورت مقوله‌نامه در باب منع عشایر بخاک دولتین علیتین ایران و عثمانی

چون عیش و ولین علیین ایران و عثمانی در روز اوله اید و خطه در طرفین گنزد و مصدر بیست بیستون اگر از طرف اولت سرور
باید آنها را بجز خصم با ناست و از آنها است ابرام بود با تجاوز در وقت قتل و کربان و دیگر کرده برین و کله از اجازت
و انکار لغت شمرها در شانید و از فالت فتم ام بر جارا آنچه میدید اندک بلبر سده این سوره که در است و کجایه
برای عاده اسامیس ابتدا در خطه در زمین مقادله می نمایند چون لرین علیین ایران و عثمانی بقدر قصد آن منعقد خواهد شد

ماده اوله لرین علیین بقدر کند صبر کند ام بخالد که یک اعش بر منوطه در وقت محاکم خود را با یک فرقه اعش بر روز را
تاریک کند یا در وقت روز آنرا را بخصم نماید اما که شخص نیک که جبارت بقدر و غارت کرده باشند بقینا یا با انوان
و فرقه شایر خود در آنجا کرده مالک دیگر در این شایر ایها ایجاد و خالت کند میگویند سید و سبب اعش است
ماده پنجم هر که از کشته باشند بقدر قتل مقبول شده با همان اهل و ایما خوردن و سنگین و بگوت محال صدای آنها میکنند
و در هر سینه که تو اند و سنگین نمایند و در وقت که در کمال است بر خود خوردن داده نمایند

ماده ششم از ضرورتی که تسخیر فیما بعد و در اداره هر روز که باشد ایا اعش بر موجوده در آنجا حاضر میشوند
موقعی همان وقت محسوب خواهند و در حق شخص صدمه که خواهند یا بمشوره محال متنازع فیها نمایند یا از آنجا هجرت نمایند
اقدام این مقادله نامه مانا اجرا خواهد کرد و همچنین اوضاع را در زمین است را ایها که در حق از ضرورت محال مذکوره و ایا اعش
ساکت آنها دارند با این مقادله نامه حاضر و غایب نیز خواهد یافت

ماده هفتم تا عیش بر که در وقت محاکم هر یک لرین علیین توقف و خیمه نشین مستعد بقدر همان وقت باشند
ایمقوله شخص اگر خواهند هجرت نمایند از کلام مانا اوله مستشار بوده فقط است و بگوت میگویند در وقت آنجا
خبر میدهند تا احوالشان بخشیت بود بلکه در وقت سر خود قرض دوازده دارد مادام که قرض خود را نداده یا اول را
تمهید شده و همچنین اگر سبب تر شد قتل و غارت تمام بوده باشد مادام که در حق او مجازات قانونیه اجرا نشود
هجرت او قبول نخواهد شد

ماده چهارم اعش بر که در خاک لرین علیین اوطاق یا خیمه نشین مستعد اگر موافق صادر و قاعده که در ماده ششم ذکر شد محاکم
کلیه هجرت نمایند ایا سر عت در وقت و آنچه امکان خواهند شد و اصدرا از آنها را در است و خطه در دماورت
و اناست داده نخواهد شد و آنها بیکس هجرت نموده و در است و خطه در دست کرده اند اگر چه ایا عیش بر
حکمت داده نخواهد شد و اگر در میان آنها شخص باشند که با شقاوت مشهور شده اند در حق آنها فحاشت
شده باشد ایا تقاضا ساعت از در دست و افسد بقید خواهند شد و همچنین اعش بر که هجرت کرده اند
هیچکس در است و خطه در هیچ قدر استقامت نخواهد شد و اگر بعضی هم در خدمت بوده باشند بقدر خواهند شد

ماده پنجم لرین علیین بقدر کند که اگر عیش بر اعش بر طرفین با یک فرقه از آنها در در استار کرده بخصم و عات
یا بقدر که از آن خسارت نامه ایمقوله که ادا سنگین و با معرفت کیون یا با مورد که از طرفین این شود رسیدگی

در وقت محاکم
ماده پنجم
ماده ششم
ماده هفتم
ماده هشتم
ماده نهم
ماده دهم
ماده یازدهم
ماده بیستم
ماده سی و یکم
ماده سی و دوم
ماده سی و سوم
ماده سی و چهارم
ماده سی و پنجم
ماده سی و ششم
ماده سی و هفتم
ماده سی و هشتم
ماده سی و نهم
ماده سی و دهم
ماده سی و یازدهم
ماده سی و دهم
ماده سی و یازدهم
ماده سی و دهم

در وقت محاکم
ماده پنجم
ماده ششم
ماده هفتم
ماده هشتم
ماده نهم
ماده دهم
ماده یازدهم
ماده بیستم
ماده سی و یکم
ماده سی و دوم
ماده سی و سوم
ماده سی و چهارم
ماده سی و پنجم
ماده سی و ششم
ماده سی و هفتم
ماده سی و هشتم
ماده سی و نهم
ماده سی و دهم
ماده سی و یازدهم
ماده سی و دهم
ماده سی و یازدهم
ماده سی و دهم

بزرگوار که بتین فرود مرفی لخر حسب مبادی را که در حق آنها شهادت اقرارنا تمین شده است در حکومت حج از آنها داد بگیرد
بجز از این راه مال منصرف بر اکثر است کما است و اد نموده بصاحبانشان ابرسانند و چاره اختیار نمایند که عشا بر طرفین
در اجرت تمام و ضرر نکنند

ماده هشتم در این علیین عهد می شود که عشا که در این راه از این جهت تا ناموزیر در هر محل بود باشند و بگیرند و بگو
در آن منوب خودش تسلیم نمایند
ماده نهم گزشتن عشا بر طرفین مالک بگیرد از این راه بر سلاوی که سابق در ستادین بر لوع حیوانات خودشان
در سخت و رعیت باقی نخواهد بود

ماده دهم در این علیین عهد می کند که از معادله نامه عبادت معادله نامی که بین ابد و نشین منعقد موجود است
ظلمت ندارد و آهنگ می کند که عتبار آن ماه بعد از این معادله نامه حکام از امر الاجراد از آن و بیگانه نیستند
در سینه مختلف نمایند

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

بسم الله الرحمن الرحیم
در این عهد
تسلیت
ببین و عشا